

MORGENBLADET

Feministoppgjør

Filosofen Nina Karin Monsen angriper kvinnebevegelsens pionér, Berit Ås, for å ha stjålet begrepet «hersketeknikker».

Del denne artikkelen:

| [Mer](#)

Av Av Nina Karin Monsen. Filosof og forfatter.

Relaterte artikler:

- [Mangler Morgenbladet aktuelle saker?](#)
- [Konstruert feministoppgjør](#)
- [Berit Ås og hersketeknikkene](#)
- [Mener Monsen sjikanerer](#)
- [Først og sist](#)

I nesten tredve år er Berit Ås blitt tilskrevet æren for begrepet «hersketeknikk». I forbindelse med en ny bok om hersketeknikk av Hilde Sandvik og Jon Risdal: *Hersketeknikk. En slags håndbok* (2007), ble det mange intervjuer med Berit Ås. Heller ikke de to forfatterne vet bedre. Kanskje ikke så rart siden også seriøse kilder lanserer henne som begrepets opphav. I Wikipedia, Kilden, Informasjonsblad fra Kvinne - og kjønnsforskningssenteret, kalles hun for hersketeknikkenes oppdager og skaper. Likestillingsrådet (06), forteller at opphavsstatusen til begrepet har gitt henne æresdoktorgrad: «Som politiker begynte professor Ås systematisk

å registrere hva som skjer i samspill mellom mennesker. Dette oppsummerte hun i de fem hersketeknikkene. I Danmark fikk hun en æresdoktorgrad for dette arbeidet, og undervisningsmateriale om hersketeknikkene er i dag oversatt til 12 språk.» Ås har også æresdoktorgrad i Halifax i Canada og Uppsala.

Dette er fakta: Berit Ås' akademiske innsats på fagfeltet er begrenset til en eneste artikkel på ca. 25 sider. Den er i følge Bibsys trykt i fire forskjellige versjoner, første gang i 1979. 1) Hun refererer kun til en annen forsker som har brukt begrepet hersketeknikk, nemlig den amerikanske sosiologen Robert K. Merton (1910-2003), som nevnte dobbeltstraffen, hennes hersketeknikk nr. 4: Damned if you do, damned if you don't.

I den første artikkelen refererer hun til et foredrag i 1978. «Det var nettopp gjennom analysen av holdningsmønstrene under den norske fellesmarkeds - debatten at jeg ble oppmerksom på de fem hersketeknikkene.» Senere har hun hevdet at hun har forsket i 30 år på hersketeknikker. Men intet materiale er lagt frem. Hun har heller ikke kommet med noen nye ideer. Hun holder stadig fast ved at det er fem hersketeknikker og de gjelder alle menn.

Først helt nylig kom Berit Ås med en innrømmelse. I Prosa nr. 3, 2007 skriver hun: «Det kan nok være at filosofene Ingjald Nissen og George Edward Moore hadde snudd seg i graven hvis de hadde hørt at jeg tilskrives å ha lansert begrepet hersketeknikk. ... Nissen analyserer hersketeknikker i verket *Moralfilosofi og hersketeknikk. En studie over George Edward Moore's verdilære* (1948).»

Hun synes ikke å kjenne litteraturen om hersketeknikker, og den refererte boken kan hun ikke ha lest. George E. Moore (1873-1958) har ikke skrevet om hersketeknikker og den nevnte boken er heller ingen analyse av hersketeknikker. Nissen gir her først og fremst en fremstilling av Moores (og andre analytiske filosofers) moralfilosofi, og evaluerer den i bokens siste kapittel med tanke på dens hersketekniske sider. Nissen skrev først og fremst om hersketeknikker i *Psykopatenes diktatur*. Den kom i mange opplag, det første i 1945, det siste så sent som i 1977. 2) Berit Ås burde, i søstersolidaritetsens navn, også nevnt Harriet Holter, sin nære kollega og norsk professor i sosialpsykologi (1922 – 1997). Det kan være hun som lærte henne begrepet.

Harriet Holter skrev en kort artikkel med tittel: «Om kvinneundertrykkelse, mannsundertrykkelse og hersketeknikker». Den er også trykt flere steder. 3) Holters artikkel ligner på Ås sin «oppdagelse». Holter hevder at: « ... tilslørede hersketeknikker [har] satt seg igjennom. Isolering, skyldskapning, dobbeltkommunikasjon og mystifisering har til dels erstattet fysisk vold og åpen moralsk fordømmelse.» Holter synes å regne med minst fire hersketeknikker.

Hverken Holter eller Ås nevner Ingjald Nissen (1896-1977). Han var filosof, klinisk psykolog og statsstipendiat. Nissens bakgrunn er mannsforbundet, psykoanalysen og moralfilosofien. Jeg har brukt hans arbeid og begrepet hersketeknikk i egne bøker. 4) Nissen nevner først i *Psykopatenes diktatur* tre teknikker, i *Menneskelige oppgaver og utveier* (1966) seks alminnelige hersketeknikker. (Jeg har gitt dem tall og bokstaver, og foretatt noen forkortninger).

I Psykopatenes diktatur nevner Nissen spesielt: 1. Man er alltid i kamphumør og kampform. Individets energi brukes på reelle og innbilte

konkurranser. 2. Man spiller på følelser, suggererer andre, og intrigerer. Man holder sår åpne. 3. Man forbyr omtale av ømtålige spørsmål. Man lammer på den måten andres intelligens.

I *Menneskelige oppgaver og utveier* nevnes: 1. Man står frem full av forventninger til andre, skaffer seg beundring, blir elsket, og får derved en sentral rolle. 2. Når forventningen blir imøtekommet, fremkalles straks en ny forventning, og det skapes usikkerhet om en blir fornøyd. 3. Man fremkaller skyldfølelse hos sine medmennesker. 4. Den herskesyke aktiverer andres usikkerhetsfølelse, underlegenhetsforestillinger og mindreverdighetskomplekser. Man styrer andre i den retningen man ønsker. 5. Man bringer andre inn i egne konflikter og kamper.

Nr. 5 kan utføres på fire måter: A. Man bruker andres energi i egne interesser og tretter dem ut. B. Man skrur opp forventningene til andres innsats. C. Man begynner å angripe den svakeste i kretsen og andre tvinges inn i kampen igjen. D. Man forstørre alle feil og mangler hos andre slik at de vokser til enorme karakterfeil. 6. Man sørger for at andre blir psykisk avhengige av en selv. Det kan gjøres på tre måter: A. Man lytter seg frem til hva andre virkelig vil høre og sier det. B. Man gir tilgivelse til andre og hjelper dem med skyld- og skamfølelser og samvittighetskvaler. C. Man skaper takknemlighet hos andre ved å bearbeide dem hardt, og deretter holde opp.

Som vi ser: Både Holters fire og Ås' fem hersketeknikker dekkes av Ingjald Nissens ni. Hans teknikker er mer omfattende og dyptloddende enn deres. Hans beskrivelser kan ikke reduseres hverken til fire eller fem. Han beskriver allmenne suggestjonsteknikker og spill på andres mindreverdighetsfølelser. En viktig innsikt formulerer han når han hevder: «Et av de største moralske misgrep menneskene kan gjøre er ved sin vurdering å flytte handlinger fra syndens dimensjon til det objektivt ondes dimensjon.»

Det spørres om det ikke er nettopp hva Ås gjør, når hersketeknikkene av henne sees som iboende mannlig og taes i bruk i kvinnekampen som en metode til konspirasjon. Noen vil forsvare Ås med å hevde at hun har popularisert kunnskapen om hersketeknikkene.

Men det er fullstendig misvisende. Ås har hverken popularisert eget eller andres forskningsmateriale. Berit Ås har etter min oppfatning ikke forsket. Hun har bare erfart noe på kroppen i noen måneder, og deretter fremlagt sine erfaringer som en sannhet for alle. At hennes forskning er blitt bekreftet av henne selv i 30 år, er ikke overraskende. Egne fordommer blir ofte verifisert. Det er derfor vi liker dem så godt.

Hennes artikkel oppfyller ingen vitenskapelige kriterier. Her er ikke original tenkning, ingen teorier, definisjoner eller analytiske mønstre. Det er ikke foretatt vitenskapelige observasjoner over lengre tid.

Noen vil mene at hennes bragd er at hun har beskrevet de fem opprinnelige hersketeknikkene. Det går klart frem av artikkelen i Prosa at slik ser hun det ikke selv. Tallet fem er utelukkende pragmatisk og politisk motivert. Hun har bestemt seg for at det skal være fem hersketeknikker fordi det gjør det lettere å samle troppene. Hun har en teknikk «... til hver av håndens fem fingre».

Hun ville «finne et samlebegrep for overgrepsholdningene, og endte opp med de fem teknikkene. På den måten kunne kvinnene i forsamlingene reagere ved «å vise fingeren» når de selv ble overkjørt, men også ved å «snakke fingerspråket» når de så at andre ble mobbet.»

De fem hersketeknikkene er altså et strategisk valg, ikke resultat av forskning, men av en privat beslutning. Man kan sammenligne henne med en amatørgeolog som skal registrere et ukjent fjellandskap. Hvor mange fjell ser hun? Hun holder opp en hånd og teller sine fingre, og bestemmer seg for at det er fem fjell hun ser.

Berit Ås sine fem hersketeknikker skal brukes som et signalsystem i en forsamling hvor menn har makten. Kvinner skal kunne gjøre tegn til hverandre. De fem teknikkene er en mobbestrategi for den kvinnelige kjernegruppen. Men kvinnene i denne gruppen kan lett identifiseres. Viser de tommelfinger, pekefinger, visning av langfinger, ringfinger, lillefinger eller hele hånden? Om de innviede som bruker teknikken starter tellingen med lillefingeren eller tommelfinger, vet jeg ikke.

Berit Ås er altså på ingen måte en autoritet på begrepet hersketeknikk. Hun kjenner lite til litteraturen og har forsimplet det opprinnelige begrepet til en mobbeteknikk for kvinner, altså lært dem en ny hersketeknikk. Hun kunne like gjerne hevde at psykisk sykdom og nevrososer bare finnes blant menn, som å hevde at disse hersketeknikkene er mannlige. Hun blander ustanselig sammen sin rolle som forsker, privatperson og politiker.

Hun må ha et uklart begrep om hva sosialpsykologi er. Det må også de kvinneforskere og journalister som gjentatte ganger har fremhevet hennes innsats på området. I naturvitenskapen kan forskere noen ganger «oppdage» enkeltfenomener som kan beskrives en gang for alle. Men selv der skjer revideringer og paradigmeskifter. I sosialpsykologien kan denne type observasjoner ikke en gang forekomme. Forskerens selverkjennelse, deltakelse og samspillet mellom henne og omgivelsene, påvirker kontinuerlig de mellommenneskelige realiteter som er studieobjektet.

Begrepet hersketeknikk er selvfølgelig ikke oppdaget av noen. Det har ikke noe antall, det finnes ingen kjerneteknikker. Det har ikke kjønn eller alder, rase eller religiøs tilhørighet. Det er et alminnelig og utbredt begrep. Mange andre enn de ovenfornevnte forfatterne har selvsagt brukt det. Ordet herske (herse) og ordet teknikk er gamle. Å føye dem sammen til ett ord er ingen genistrek uansett hvem som gjorde det først.

Begrepet var vanlig i norsk debatt i mellomkrigstiden og på 1950- og 60-tallet, i filosofi, psykologi, litteratur og i politiske diskusjoner om totalitære regimer og ideologier. Begrepet har antagelig vært særlig populært på venstresiden. Det har forbindelse til Theodor Adornos (1903 – 1969) *Den autoritære personlighet* (1950), hjernevask, totalitære tanke-systemer, massers adferd, og lenger tilbake til Georg Wilhelm Friedrich Hegels (1770-1831) herre – knekt relasjon, Friedrich Nietzsches (1770-1831) vilje til makt og Niccolo Machiavellis (1469-1527) Fyrsten.

Selve fenomenet er gammelt som mennesket selv. Mennesker har alltid vært

mulig å suggerere og manipulere. Menneskers spill med hverandre og forsøk på å seire over andre kan studeres til og med i helleristninger. Subtile offerteknikker kan fort endre balansen. Slaven blir herre, herren blir slave. Hersketeknikkene har bare ett mål: Den som utøver hersketeknikkene vil selv stå i sentrum, fjerne konkurrenter, styre andres virkelighetsopplevelse og forbruke deres energi til å fremme egne interesser. Gjøre andre til midler for egne mål.

Berit Ås har som nevnt gjort hersketeknikker til det objektivt onde, og derved heller forminsket og ødelagt forståelsen av dem, enn utdypet den, heller innskrenket bevisstheten om det evige spillet mellom mennesker, enn utvidet den.

I et intervju i Klassekampen (13. april) gjentar Ås at hersketeknikker brukes av menn mot andre menn, mot kvinner og undertrykte grupper. Berit Ås hevder at «Den største feilen kvinner gjør, er om dei trur dei kan bruke dei same strategiane overfor menn, som menn bruker mot dei.» Ås fremstiller seg selv som en skarp observatør av mellommenneskelige relasjoner. Men for kvinner har hun visstnok et blindt øye. Hun har åpenbart ikke observert kvinners bruk av hersketeknikker i privatlivet og i større forsamlinger. Kvinner har alltid brukt de samme teknikker som menn, de har usynliggjort, latterliggjort, tilbakeholdt informasjon, dobbeltstraffet, og påført andre skyld og skam. De kan mange andre teknikker også. I følge min erfaring er kvinner minst like flinke som menn. Spesielt er kvinner flinke til å lide og spille usynlige. 6)

Naturligvis utsetter kvinner også andre kvinner for hersketeknikker. Naturligvis utsettes menn for hersketeknikker. Menn kan suggereres, ikke minst kan de belastes med skam og skyld og lures til å tro at de er allmektige, som Ås gjør. Kvinner og menn forsøker begge å få makt over hverandre, når det passer.

Slik jeg ser det er den viktigste forklaringen på hvorfor Berit Ås har fått æren for begrepet hersketeknikk og at Ingjald Nissen er glemt, først og fremst hennes tilbakeholdelse av informasjon om hans forfatterskap, altså en vanlig hersketeknikk. Hennes beundrere må både ha vært uvitende om Nissens forfatterskap og heller ikke hatt tilstrekkelig avstand til politikeren og personen Ås.

Men hun har også passet godt inn i tidsånden. Hun har vært kvinnepolitisk korrekt, og bygget opp under konspiratoriske forestillinger. Hennes beskrivelse av mannen alene som herskesyk kunne gi penger og stillinger til kvinneforskningssentre. Dessverre har hun gitt både feminister og akademiske kvinner et urent våpen.

Betegnelsen De fem hersketeknikker er altså ikke noe annet enn ren retorikk, ren suggestjon. I virkeligheten finnes det like mange hersketeknikker som det er personer som i spesielle og alminnelige situasjoner forsøker å få makt over andre, og personer som kjenner seg overkjørt. Det er enhver persons rett å beskrive de teknikker som vedkommende selv oppfatter seg rammet av eller finner det nødvendig å bruke, uansett kjønn. Men private erfaringer hverken kan eller bør brukes som vitenskapelige dogmer. Det er enhver persons plikt å

forsøke å beskrive sine egne erfaringer og handle etisk godt i den grad det er mulig.

Å hevde at Berit Ås skal ha utført viktig forskning, er pinlig for kvinneforskningen, sosialpsykologien, og ikke minst den kunnskapsinteresserte delen av media. Mange må ha likt at forskning og politikk blandes sammen, og mene at det er i orden at forskningen står i politikkenes tjeneste når det gjelder kvinner.

Berit Ås ville lage kvinnerevolusjon på universitetene, i politikken, i EU-kampen. Kvinner skulle erobre makt, metoden var likegyldig. Noen betydning for utviklingen av begrepet hersketeknikk har hun ikke, uansett hvor mye hun selv eller andre påstår det. Det kunne være på tide å skrive historien om begrepet hersketeknikk, men da må man tilbake til psykoanalysen, sjelegranskningen, eksistensialismen og personalismen. Man må vise respekt for samspill og det fellesmenneskelige. De fleste av de viktige bidragsyterne på dette fagfeltet er menn. En begynnelse kan være en grundig artikkel om Ingjald Nissen på Wikipedia. Det kan også være på tide å studere feministisk retorikk.

Et siste spørsmål kan være om Berit Ås har fortjent sine æresbevisninger. Men ethvert universitetet kan tildele æresdoktorat til hvem de vil og på et hvilket som helst grunnlag. Det gjøres antagelig ofte. Tildelingen til Ås kan ha vært en del av en kvinnepolitisk kamp. Ås' karriere viser at kvinner ikke alltid behøver å være dobbelt så dyktige som menn.

Noter:

- 1) Berit Ås artikkel: 1) Årbok for Kvinderet, 1979, 2) Kvinner i alle land, håndbok i kvinnefrigjøring, 1981, 3) Norsk tro og tanke. 1940-2000, B.3. 2001, 4) Livssyn og religion i Norge, antologi, 2003.
- 2) Ingjald Nissen: Psykopatenes diktatur, 1945 -1977, Max Weber og den tyske kultur, 1937, Moralfilosofi og hersketeknikk. En studie over George Edward Moore's verdilære (1948), Det absolutte monogami, 1957, og i Menneskelige oppgaver og utveier (1966) Til sammen har Nissen skrevet ca. 20 bøker.
- 3) Harriet Holters artikkel: 1) Harriet Holter og Lars Sem: Sosialpsykologi. En del norske bidrag gjennom 20 år. 1973 2) Kvinnekunnskap, red. Thordis Støren og Tone Schau Wetlesen, 1976, 3) Norsk tro og tanke, b. 3. 1940 - 2000. red. Jan-Erik Ebbestad Hansen, 2001
- 4) Nina Karin Monsen: Det kjempende menneske, maktens etikk, siste opplag 2001.
- 5) Op.cit. Se spesielt kap. 4, om avmaktens strategier, Nemo, vanlige kvinnelige hersketeknikker som også anvendes av menn.

Publisert 31. august 2007